

Erasmus Universiteit Rotterdam

Erasmus School of Economics

Bachelor scriptie Economie en Bedrijfseconomie

De rol van de accountant gedurende een economische crisis

Scriptiebegeleider: drs. R. van Dongen

Auteur: Jonathan de Heer

Studentnummer: 458356

Datum definitieve versie: 18-08-2020

Het geschrevene in deze scriptie is de opvatting van de auteur en niet noodzakelijk die van Erasmus School of Economics of Erasmus Universiteit Rotterdam.

Abstract

De coronacrisis is sinds het begin van de uitbraak onderdeel van vrijwel ieder gesprek. De economische gevolgen van de virusuitbraak worden in het nieuws ook dagelijks besproken. De vorige grootschalige crisis was de kredietcrisis, waarbij de oorzaak voornamelijk aan banken te wijten was. Echter werd ook het accountantsberoep bekritiseerd.

Zowel de controlerend accountant als de samenstellend accountant hebben als doelstelling zekerheid te geven aan de markt. In tijden van een economische crisis is sprake van grote onzekerheid in de markt. Accountants kregen kritiek over hun handelswijze in de kredietcrisis, omdat zij niet naar behoefte van de maatschappij zouden hebben gehandeld.

De vraag die hierom centraal staat in dit onderzoek is: "Heeft de accountant een rol in het informeren van de markt ten tijde van een economische crisis en zo ja wat is die rol?"

Hierbij is geconcludeerd dat de accountant zijn of haar rol uitvoert in een economische crisis. De rol van de samenstellend accountant betreft het juist verschaffen van informatie aan investeerders en andere gebruikers van de jaarrekening. De rol van de controlerend accountant betreft het beschermen van investeerders en het maatschappelijke belang in de voorbereiding van informatieve, precieze en onafhankelijke controleverslagen. Op basis van interviews met deskundigen van accountantskantoren is geconcludeerd, dat in een economische crisis de rol intensiveerd, door additionele werkzaamheden te verrichten ten behoeve van de juistheid van de informatieverschaffing. Ook heeft de accountant, met name de samenstellend, in een economische crisis een toenemende adviserende en ondersteunende rol. Tot slot wordt hierom de aanbeveling gedaan voor het invoeren van een opleidingssysteem van twee verschillende soorten controlerende accountants. De één compleet onafhankelijk van de klant, in het geval van controle op OOB's en grote bedrijven. De ander voor controle op het MKB, waarbij een zekere mate van ondersteuning en advisering gewenst is.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding.....	4
1.0 Aanleiding en probleemstelling	4
1.1 Onderzoeksvraag.....	5
1.2 Maatschappelijke relevantie.....	5
1.3 Wetenschappelijke relevantie	6
1.4 Indeling van de scriptie	6
Hoofdstuk 2: De rol van de accountant.....	9
2.1 Inleiding deelvraag 1 en 2.....	9
2.2 Literatuuronderzoek deelvraag 1	9
2.3 Theoretisch onderzoek deelvraag 2.....	13
2.4 Conclusie deelvraag 1 en 2	14
Hoofdstuk 3: Het accountantsberoep in de kredietcrisis.....	16
3.1 De kredietcrisis.....	16
3.2 Interviews met Accountantskantoren	17
3.3 Conclusie deelvraag 3	19
Hoofdstuk 4: Accountantskantoren in de coronacrisis	21
4.1 Inleiding deelvraag 4 en 5.....	21
4.2 Accountants in de coronacrisis	21
4.3 Kredietcrisis ten opzichte van de coronacrisis	23
4.4 Conclusie deelvraag 4 en 5	25
Hoofdstuk 5: Conclusie en Discussie.....	27
5.1 Samenvatting onderzoek	27
5.2 Beantwoording onderzoeksvraag en discussie	27
5.3 Beperkingen en aanbevelingen vervolgonderzoek.....	28
Appendix	30
Bibliografie.....	32

Lijst met afkortingen

AA:	Accountant-Administratieconsulent
AFM:	Autoriteit Financiële Markten
AIA:	American Institute of Accountants
BVT:	Het Bureau Vaktechniek
BW:	Burgerlijk Wetboek
CBS:	Centraal Bureau voor de Statistiek
COVID-19:	Coronavirus disease 2019
EBITDA:	Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization
FASB:	Financial Accounting Standards Board
GAAP:	Generally Accepted Accounting Principles
IAASB:	International Auditing and Assurance Standards Board
IAS:	International Accounting Standards
IASB:	International Accounting Standards Board
IASC:	International Accounting Standards Committee
IFRS:	International Financial Reporting Standards
IMF:	Internationaal Monetair Fonds
IIA:	The Institute of Internal Auditors
KVK:	Kamer van Koophandel
MKB:	Het midden en kleinbedrijf
NBA:	De Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants
NIVA:	Nederlandsch Instituut van Accountants
NIVRA:	Koninklijk Nederlands Instituut van Registeraccountants
NovAA:	Nederlandse Orde van Accountants-Administratieconsulenten
NOW:	Tijdelijke Noodmaatregel Overbrugging voor Werkgelegenheid
NYSE:	New York Stock Exchange
PCAOB:	Public Company Accounting Oversight Board
RA:	Registeraccountant
SPV:	Special purpose vehicle
US GAAP:	United States Generally Accepted Accounting Principles
VAGA:	Vereniging van Academisch Gevormde Accountants
Wft:	Wet op het financieel toezicht
WHO:	World Health Organization
WJO:	Wet op de jaarrekening van ondernemingen

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.0 Aanleiding en probleemstelling

In deze scriptie wordt ingezoomd op de rol van de openbaar accountant gedurende een economische crisis. Om de rol van deze accountant in zijn algemeenheid te kunnen beschrijven, is het belangrijk om onderscheid te maken tussen de controlerend accountant en de samenstellend accountant. Volgens de site van Accountant Worden, een initiatief van de NBA, is de controlerend accountant voornamelijk werkzaam voor grote ondernemingen. De werkzaamheden die de controlerend accountant verricht zijn bedoeld om zekerheid te verstrekken aan onder andere, aandeelhouders, banken en andere belanghebbenden (Wat doet een accountant, sd). Verder worden de werkzaamheden van de samenstellend accountant, ook wel mkb-accountant genoemd, als die van een 'financiële huisarts' omschreven. Zo biedt de mkb-accountant onder andere ondersteuning bij het bijhouden van de administratie, het opstellen van de jaarrekening, fiscaal-juridische zaken, keuzes bij de financierings- en ondernemingsvorm en het verkopen van een onderneming (MKB-Accountant, sd). De werkzaamheden van de mkb-accountant zijn directer ten bate van de klant zelf.

Zowel de controlerend accountant als de samenstellend accountant hebben als doelstelling zekerheid te geven aan de markt. In tijden van een economische crisis is sprake van grote onzekerheid in de markt. In het verleden deden zich meerdere economische crisissen voor. Een voorbeeld hiervan is de Kredietcrisis van 2007-2009. De Rabobank beschrijft de bron van de kredietcrisis, ook wel subprime kredietcrisis genoemd, als de ellende rondom de Amerikaanse huizen- en hypotheekmarkt, waarbij het probleem zich met name in het subprime segment bevond (Boonstra, 2008). De problematiek rondom de kredietcrisis werd voornamelijk aan de bancaire sector toegeschreven, echter werd ook de audit sector bekritiseerd. Zo schreef de economische commissie van de House of Lords in een rapport over de kredietcrisis: "Wij accepteren het argument niet dat controlerende accountants van banken alles gedaan hebben wat van hen vereist werd" (Jones, 2011). Verder schreven zij: "Het is misschien waar dat de werkzaamheden van de Big Four toereikend waren in de wettelijke zin, maar wij moeten concluderen dat dit in de bredere zin niet het geval was" (Jones, 2011). De vraag is hoe de controlerende accountants te werk gingen in de kredietcrisis, dit zal in deze scriptie onderzocht worden. Momenteel is ook sprake van een grote economische crisis, namelijk de coronacrisis. Wat begon bij een uitbraak van een nieuw coronavirus in Wuhan, China, in december 2019 werd al snel een wereldwijd probleem. Op 11 maart 2020 werd de COVID-19 uitbraak omgedoopt tot een pandemie door de WHO (Novel coronavirus 2019, 2020). Om de verspreiding van dit virus te voorkomen werden door overheden wereldwijd maatregelen getroffen. Dit betekende voor veel bedrijven in Nederland,

waarbij een beroep wordt uitgeoefend met korte afstand tussen mensen zoals kappers en restaurants, dat de zaak gesloten moest worden. Deze maatregelen zijn door de IMF inmiddels bestempeld als The Great Lockdown, aangezien zij voorspellen dat de economische gevolgen hiervan vergelijkbaar of erger zullen zijn dan de Grote Depressie van de jaren 30 (Laan, 2020). Veel bedrijven wereldwijd worden, net zoals tijdens de kredietcrisis, financieel getroffen. Dit betekent dat voor de accountants die deze bedrijven controleren en ondersteunen, een bijzondere activiteit is ontstaan. De mate van risico in de markt is immers toegenomen, waardoor de vraag naar voren komt of accountants de risico's voldoende kunnen presenteren aan de markt. De eerdergenoemde vragen zijn de aanleiding deze scriptie te richten op het onderzoeken hoe accountants te werk gaan en zouden moeten gaan in tijden van een economische crisis.

1.1 Onderzoeksvraag

Het doel van deze scriptie is te onderzoeken of de accountant, ten behoeve van verschillende marktpartijen, zijn of haar publieke taak uit kan voeren gedurende een economische crisis. De onderzoeksvraag die hierbij centraal staat is:

Heeft de accountant een rol in het informeren van de markt ten tijde van een economische crisis en zo ja wat is die rol?

De deelvragen die voor de verdere uitwerking van de onderzoeksvraag gesteld worden zijn:

1. Hoe heeft de rol van de accountant vorm gekregen door de jaren heen?
2. Wat is de doelstelling van accountants bij het opstellen en controleren van de jaarrekening?
3. Wat was de rol van de accountant ten tijde van de kredietcrisis van 2007-2009?
4. Speelt de accountant gedurende de coronacrisis een rol; zo ja, welke is die?
5. Hoe valt de rol van accountants in de verschillende crises te vergelijken?

1.2 Maatschappelijke relevantie

De coronacrisis is het op moment van schrijven nog in volle gang en de impact hiervan op de economie wordt met de dag groter. Hierbij komt een risico naar voren dat een groot aantal bedrijven te maken krijgt met financiële problemen. Om duidelijkheid te geven aan de markt, met betrekking tot de aanwezige risico's in een economische crisis, is het essentieel dat de bedrijven waarheidsgetrouw en eerlijk rapporteren. Hierbij speelt zowel de samenstellend als de controlerend accountant een rol. Deze rol van de openbaar accountant in een economische

crisis zal in dit onderzoek geanalyseerd worden. De beantwoording van de onderzoeksvraag zal ten dienste zijn van verschillende marktpartijen, die hiermee een beter inzicht kunnen krijgen in hoe de openbaar accountant ervoor kan zorgen dat bedrijven waarheidsgetrouw blijven rapporteren.

1.3 Wetenschappelijke relevantie

De rol van de accountant, maar ook het vertrouwen dat wordt toegedicht aan de accountant, staat onder discussie. Het is niet voor niets dat de wet- en regelgeving omtrent het accountantsberoep regelmatig door overheden wordt herzien in overleg met instanties zoals de AFM, de PCAOB en de NBA. Er zijn veel artikelen geschreven over de noodzakelijkheid van het accountantsberoep. Zo noemt de IIA onder andere het detecteren en afweren van publieke fraude als één van de taken van de accountant (Goodson, Stephen G.; Lapointe, Jacques R.; Mory, Kenneth J., 2012). Deze scriptie wil een bijdrage leveren aan de wetenschap door aanvullend perspectief te bieden met betrekking tot de noodzakelijkheid van het accountantsberoep.

1.4 Indeling van de scriptie

In Hoofdstuk 2 worden deelvraag 1 en 2 behandeld door middel van theoretisch onderzoek naar bestaande literatuur. Hiermee wordt de rol van de accountant in zijn algemeenheid duidelijk en kan vervolgens, door middel van empirisch onderzoek, de analyse van de rol van de accountant gedurende een economische crisis worden uitgevoerd. Er is gekozen voor de kredietcrisis en de coronacrisis, omdat dit recente crises betreffen en in beide gevallen de rol van de accountant onder het vergrootglas komt te liggen.

In Hoofdstuk 3 zal deelvraag 3 behandeld worden, namelijk wat de rol van accountants was in de kredietcrisis. Allereerst zal de kredietcrisis uiteengezet worden aan de hand van literatuur. Vervolgens zal empirisch onderzoek uitgevoerd worden naar de rol van de accountant, door vragen te stellen aan accountantskantoren in Nederland. De steekproef zal bestaan uit de 30 grootste accountantskantoren naar omzet van 2018. De lijst van deze kantoren is opgesteld door Accountancy Van Morgen (Top 30 accountantskantoren: 29 x groei, 1 keer krimp., 2019), zie hiervoor *Tabel 1* in de Appendix. Deze steekproef is gekozen om relevante conclusies te kunnen trekken over de rol van de accountant op zowel het niveau van de Big Four, als het niveau van de accountants werkzaam voor het MKB. Aan de deskundigen van de accountantskantoren wordt de vraag voorgelegd, hoe zij de rol van de accountant gedurende de kredietcrisis omschrijven. Verder wordt gevraagd op welke risico's de focus lag in de kredietcrisis. Ook zal gevraagd worden of de werkzaamheden van de

accountant veranderde in de aanleiding naar de kredietcrisis. Vervolgens wordt in Hoofdstuk 4, deelvraag 4 behandeld. Hieruit zal duidelijk worden hoe accountants hun klanten bij staan tijdens de coronacrisis en de markt verschaffen van duidelijke cijfers. Dit zal wederom onderzocht worden door te informeren bij accountantskantoren in Nederland. Aan hen wordt de vraag voorgelegd hoe zij hun klanten bijstaan in de samenstellpraktijk, bijvoorbeeld door het regelen van fiscale zaken en ook met betrekking tot subsidie- en ondersteuningsregelingen. Gevraagd wordt hoe de controlepraktijk momenteel te werk gaat, zijn er bijvoorbeeld risico's waar nu meer op gefocust wordt dan gebruikelijk. Verder wordt gevraagd hoe zij de rol van de accountant gedurende de coronacrisis zouden omschrijven. Ook zal gevraagd worden of de werkzaamheden van de accountant veranderde in de aanleiding naar de coronacrisis.

Door de bevindingen met betrekking tot de kredietcrisis uit Hoofdstuk 3 te vergelijken met die over de coronacrisis in Hoofdstuk 4, kan geobserveerd worden of en hoe de aanpak van accountants veranderd is door de jaren heen. En met name of deze verbeterd is ten opzichte van de vorige economische crisis. Dit wordt tevens in Hoofdstuk 4 behandeld, aan de hand van deelvraag 5. Hierbij zal ook de vraag voorgelegd worden aan accountantskantoren, hoe de situatie van nu volgens hen valt te vergelijken met die van de kredietcrisis. In Hoofdstuk 5 kan dan, op basis van de conclusies in de voorgaande hoofdstukken, de onderzoeksvraag beantwoord worden. Tot slot zullen in dit hoofdstuk de beperkingen van het onderzoek benoemd worden en aanbevelingen worden gedaan voor vervolgonderzoek.

De vragenlijst aan de accountantskantoren is opgenomen in de Appendix, zie *Tabel 2*.

De manier van onderzoek is gekozen om zo een goed beeld te kunnen schetsen van de aanpak van accountantskantoren in tijden van een economische crisis. Hierdoor zal duidelijk worden of de uitoefening van het accountantsberoep op dit punt verbeterd is over de jaren en waar mogelijk nog verbeterpunten liggen. Het is van belang dat hierin de werkwijze van meerdere kantoren wordt weergegeven, omdat zij naar verwachting verschillende methoden zullen hebben voor het bijstaan van hun klanten. Zo is de verwachting dat de kleinere accountantskantoren, waarbij de samenstellend accountant een groter deel van de bedrijfsvoering uitmaakt, een meer sturende en ondersteunende rol zullen hebben. Bijvoorbeeld bij het aanvragen van financiële regelingen voor hun klanten vanuit de overheid, zoals de NOW-regeling. "De NOW-regeling is ontstaan om bedrijven te helpen, die ten gevolge van het coronavirus een substantieel omzetverlies lijden (20% of meer). Deze bedrijven kunnen bij het UWV een tegemoetkoming aanvragen voor de loonkosten, om zo hun werknemers met een looncontract door te kunnen betalen." (Wat en voor wie is de NOW?, 2020). De verwachting is dan ook dat de grotere accountantskantoren, waarbij de controlerend accountant het voornamelijkste deel van de bedrijfsvoering betreft, de focus meer zal liggen

op het inschatten van risico's bij bedrijven. Zodat de markt een waarheidsgetrouw beeld kan krijgen van de financiële status van bedrijven.

Hoofdstuk 2: De rol van de accountant

2.1 Inleiding deelvraag 1 en 2

Om de eerste deelvraag te kunnen beantwoorden, hoe de rol van de accountant vorm heeft gekregen door de jaren heen, wordt in de tweede paragraaf van dit hoofdstuk teruggekeken naar de oorsprong van accountancy. Vervolgens worden de ingevoerde wetten behandeld die het functioneren van de openbaar accountant vandaag de dag hebben vormgegeven. Hiermee zal een algemeen beeld worden gepresenteerd van de rol van de accountant, wat vervolgens gebruikt kan worden om de rol van de accountant in een (financiële) crisis te kunnen begrijpen.

De tweede deelvraag, wat de doelstelling is van accountants bij het opstellen en controleren van de jaarrekening, zal in de derde paragraaf van dit hoofdstuk worden uitgewerkt aan de hand van openbare informatie van de beroepsorganisatie voor accountants. In Nederland is dit sinds 1 januari 2013 de NBA, door de toenmalige fusie van de NIVRA en NOvAA (Het klacht- en tuchtrecht voor accountants, 2013). In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk zullen de conclusies bij de eerste en tweede deelvraag worden uitgewerkt. Met behulp van de conclusies zal uiteindelijk in Hoofdstuk 5, de aansluiting worden gemaakt op de rol van de accountant in de kredietcrisis en de coronacrisis, wat in Hoofdstuk 3 respectievelijk 4 wordt onderzocht.

2.2 Literatuuronderzoek deelvraag 1

Het maatschappelijke beroep van accountancy is ontstaan als aanvulling op accounting, ook wel bekend als boekhouding. De eerste waarneming van accounting dateert verder terug dan het jaar 5000 v.C. uit het oude Mesopotamië. Er werden destijds technieken gebruikt om te meten of sprake was van een overschot of tekort van de oogst (History of Accounting, sd). Jaren later in de tijd van het Romeinse rijk werd een geavanceerder accountingsysteem ingevoerd waarbij zaken werden bijgehouden zoals de toekenning van land, financiering van het leger, publieke inkomsten en belastingen (History of Accounting, sd). Het boekhouden, zoals het vandaag de dag wordt uitgevoerd, kan worden teruggeleid naar het werk van Luca Pacioli. In 1494 schreef de wiskundige Pacioli in zijn werk *Summa de Arithmetica Geometria Proportioni et Proportionalità* onder meer over de Venetiaanse dubbel boekhoudmethode (Sangster & Scataglinibelghitar, 2010). De opkomst van de Industriële Revolutie ging gepaard met een toename in benodigde financiering en investeringen, waardoor vervolgens de vraag naar financiële diensten en kapitaalmarkten steeg (Rutterford, in Lee, 2013). Deze transitie naar een kapitalistische economie leidde er ook toe dat de vraag naar accounting informatie met betrekking tot financiële beslissingen en productieprocessen steeg (Toms, in Lee, 2013).

De eerste verschijning van het openbare accountantsberoep, *accountancy*, wordt door Mephram (in Lee, 2013) herleid naar de hoofdstad van Schotland in de achttiende en begin negentiende eeuw. Deze openbare accountants waren vaak ook werkzaam als advocaat, bankier of handelaar (Mephram, in Lee 2013). Er was geen sprake van een beroepsorganisatie van openbare accountants in Groot-Brittannië tot halverwege de negentiende eeuw (Edwards, *Researching the absence of professional organisation in Victorian England*, in Lee, 2013). Het ontstaan van deze openbare accountants was voornamelijk om de boekhouding van bedrijven te verdedigen in een rechtszaak, indien deze bedrijven in opspraak met de overheid of andere bedrijven waren gekomen (Walker, in Lee 2013). In het begin werden de accountants aan de vrije hand gelaten, *laissez faire*, met betrekking tot het opstellen en controleren van financiële gegevens (Edwards, *A History of Financial Accounting*, in Lee 2013). Over de tijd heen kwam er regulering naar voren, in de vorm van standaarden, geschreven door advocaten en politici (Lee, 2013). In de eerste helft van de twintigste eeuw werd problematiek en kritiek omtrent het accountantsberoep voor het eerst aangepakt door nieuwe standaarden te introduceren ten behoeve van gelijkmatigheid (May, in Lee 2013). Deze standaarden waren oorspronkelijk vrijwillig, echter later verplicht (Anderson & Davidson, in Lee 2013).

In de jaren 30 van de twintigste eeuw was de opkomst van de US GAAP, na aanleiding van de crash op de aandelenmarkt in 1929. Een speciaal comité van de AIA, in samenwerking met de NYSE, deed een aanbeveling voor vijf accounting beginselen die over het algemeen geaccepteerd waren, in de zin dat een groot aantal bedrijven deze al hanteerden, hier werd later nog een zesde aan toegevoegd (Zeff, 2005). De vijf beginselen betreffen tegenwoordig: *revenue*, *cost*, *matching*, *full disclosure* en *objectivity* (Schepps, 2020). De oorspronkelijke zes accounting principes waren: het Toerekeningsbeginsel, het Voorzichtigheidsprincipe, het Realisatieprincipe, het Matchingprincipe, het Continuïteitsprincipe en het Bestendigheidprincipe (Accounting principes, sd). De doelstelling bij de beginselen/principes was om het accountantsberoep te verbeteren, door de investeerders een mate van zekerheid te geven met betrekking tot consistentie van rapportage over de omzet (Zeff, 2005). In de jaren hierna hebben nog veel wijzigingen in de opmaak van de US GAAP plaatsgevonden. Onder andere door de vorming van de FASB in 1973, die de overgang inzette van het 'vaststellen' van standaarden naar het 'zetten' van standaarden (Zeff, 2005). De missie van de FASB is: "Financiële verslaggeving en rapportage standaarden te vestigen en verbeteren, ten behoeve van informatievervalsing aan investeerders en andere gebruikers van de jaarrekening. En het onderwijzen van belanghebbenden, in hoe zij het meest effectief de standaarden kunnen begrijpen en implementeren" (About the FASB, sd). De missie van de FASB heeft betrekking op de rol van de samenstellend accountant aangezien deze

verantwoordelijk is voor het opstellen van de jaarrekening van bedrijven, voornamelijk in het MKB.

Ook de controlerend accountant kreeg uiteindelijk te maken met regulering. Grote financiële verslaggevings schandalen zoals Enron en WorldCom leidde tot de Sarbanes-Oxley Act in 2002 (Rockness & Rockness, 2005). In de Sarbanes-Oxley Act werd de PCAOB opgericht. Hierin werd vereist dat controlerende accountants van Amerikaanse bedrijven, waarvan de aandelen op de markt verhandeld kunnen worden, onderworpen moesten worden aan extern en onafhankelijk toezicht (About the PCAOB, sd). De missie van de PCAOB is: "De PCAOB overziet de controleopdrachten op bedrijven, waarvan de aandelen op de markt verhandeld kunnen worden, en SEC geregistreerde handelaren, ten behoeve van het beschermen van investeerders en het maatschappelijke belang in de voorbereiding van informatieve, precieze en onafhankelijke controleverslagen" (Mission, Vision, and Values, sd). De missie van de PCAOB heeft betrekking op de rol van de controlerend accountant.

Ook in Nederland kwam het beroep van openbaar accountant op in de negentiende eeuw (Bindenga, 2000). In 1894 werd het Nederlandsch Instituut van Accountants (NIVa) opgericht. Het bestuur hiervan voerde al snel een examen in voor toetreding, om de kwaliteit van de organisatie te waarborgen. 'Accountant' was destijds geen beschermde titel, daarom werd de toevoeging van "lid Niva" aan de naam opgenomen om expertise te kunnen uitstralen. Dit is vergelijkbaar met de toevoeging van '*chartered*' of '*certified*' aan de accountantstitel in andere landen (Bindenga, 2000). Voor leden van de Vereniging van Academisch Gevormde Accountants (VAGA), werd een vergelijkbare titel gevoerd, namelijk 'lid Vaga'. Één van de doelstellingen bij de oprichting van de NIVa was het wettelijk regelen van het accountantsberoep. In 1962 werden de bevoegdheden van de RA wettelijk geregeld en in 1974 voor de AA (Bindenga, 2000). De Wet op de Registeraccountants die in 1962 werd ingevoerd, leidde tot de vorming van de NIVRA, wat een fusie was tussen de NIVa en de VAGA (Wet op de Registeraccountants, 1962). De registeraccountant kreeg destijds als het ware een monopolie op het afgeven van verklaringen van getrouwheid (Bindenga, 2000). In de praktijk waren de registeraccountants veelal werkzaam voor grote internationale accountantskantoren (Bindenga, 2000). Deze grote accountantskantoren zijn over de jaren heen steeds geconcentreerder geworden (Carson, Simnett, Soo, & Wright, 2012). Waar eerst sprake was van de 'Big Six', is tegenwoordig sprake van de 'Big Four'. Binnen de regelgevende instanties is nog altijd een groeiende bezorgdheid over de marktmacht van deze grote accountantskantoren (Carson, Simnett, Soo, & Wright, 2012).

In dezelfde periode als de opkomst van de grote accountantskantoren, ontstonden accountantskantoren die zich voornamelijk richtten op het MKB. Het grootste deel van de markt bestond immers uit kleine bedrijven (Bos, 1957). De kleine ondernemer had behoefte

aan externe expertise op het gebied van administratie en opstellen van jaarrekeningen, aangezien hier bij de ondernemers zelden voldoende kennis voor aanwezig was (Bos, 1957).

De wet op de jaarrekening van ondernemingen (WJO) is in 1970 ingevoerd, hierin werden de eisen voorgelegd waar de jaarrekening aan diende te voldoen (Boukema, De werking van de nieuwe vennootschapswetgeving, 1974). Hieropvolgend heeft de NIVRA een commissie onderzoek laten uitvoeren naar de verslaggeving van beursgenoteerde bedrijven over het boekjaar 1971 (Boukema, De werking van de nieuwe vennootschapswetgeving, 1974). Hieruit bleek dat slechts bij enkelen van hen aan de voorschriften van de WJO werd voldaan. Tevens deed het onderzoek vermoeden dat de jaarrekening bij kleinere BV's, waar geen accountantscontrole verplicht was, in nog mindere mate aan de WJO voldeed (Boukema, De werking van de nieuwe vennootschapswetgeving, 1974). Mede hierom werd de Wet op de Accountants-administratieconsulenten ingevoerd en de WJO wettelijk geregeld. In het oude burgerlijk wetboek (BW) werd de WJO opgenomen in Boek 2 BW, dat in 1976 ingevoerd is (Huizink, 2015) (Boukema & Verhorst, Invoering nieuw BW, 1991). De accountants die dienstverlening op het gebied van accountancy verrichtten voor het MKB en niet ingeschreven stonden bij de NIVRA werden vanaf 1972 geacht toe te treden tot de Nederlandse Orde van Accountants-administratieconsulenten (NOvAA) voor het voeren van de titel van accountant, degenen die voldeden aan de eisen kregen de titel van AA (Wet op de Accountants-administratieconsulenten, 1972). De AA's waren oorspronkelijk niet bevoegd een controleverklaring af te geven (Bindenga, 2000). Later hebben AA's de mogelijkheid gekregen om certificerende bevoegdheid te behalen, waardoor zij in staat werden gesteld een controleverklaring af te geven (Accountant, 2016). Tegenwoordig is ook in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta) geregeld dat voor een controle op een organisatie van openbaar belang (OOB), de accountantsorganisatie een vergunning dient te verkrijgen bij de AFM, een zogeheten OOB-vergunning (Definities en begrippen voor Accountantsorganisaties, sd).

Voorheen hanteerde ieder land eigen *GAAP*. Jarenlang werd discussie gevoerd over de wenselijkheid van het harmoniseren van de verschillende *GAAP* (Bae, Tan, & Welker, 2008). De eerste internationale poging tot het harmoniseren van accounting standaarden begon in 1973 met de oprichting van de IASC, de voorganger van de IASB (Bae, Tan, & Welker, 2008). De huidige missie van de IASB is het geven van transparantie, verantwoording en efficiëntie aan financiële markten wereldwijd (Who we are, sd). Tot en met 2004 werd in Nederland de *Dutch-GAAP* gehanteerd voor het opstellen van de jaarrekening (Berk, Lodewijk, & Veerman, 2005). De *Dutch-GAAP* hebben wettelijke basis vanuit BW 2 Titel 9 en interpretatie voor de praktijk vanuit de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, ook wel bekend als de RJ (Berk, Lodewijk, & Veerman, 2005). Vanaf boekjaar 2005 is geregeld dat bedrijven, waarvan de

effecten beursgenoteerd zijn in Europa, de geconsolideerde jaarrekening moeten opstellen volgens IAS/IFRS (Berk, Lodewijk, & Veerman, 2005). Door de toenemende mate van internationale handel en hoeveelheid bedrijven met wereldwijde vestigingen, zijn IFRS en US GAAP naar elkaar toe aan het groeien (Deming, 2006). De standaarden hebben al meer gemeen dan dat ze verschillen van elkaar, beide standaarden hanteren in toenemende mate het model van reële waarde (Deming, 2006). IFRS hanteert over het algemeen het *common law* systeem en US GAAP het *civil law* systeem (Deming, 2006). De toenemende mate van internationale handel heeft ook de vraag naar internationale audit standaarden naar voren geroepen (Norgren, 2010). In 1978 is hiervoor de *International Auditing Practices Committee (IAPC)* opgericht, dit is de rechtsvoorganger van de huidige IAASB (About IAASB, sd).

2.3 Theoretisch onderzoek deelvraag 2

Zoals in Hoofdstuk 1 vermeld werd, vallen de werkzaamheden van de openbaar accountant te verdelen naar die van de samenstellend en de controlerend accountant. Samenstelopdrachten worden in de praktijk uitgevoerd door de RA en de AA. De AA is relatief vaker werkzaam voor het MKB waar samenstelopdrachten vaker voorkomen. De controleopdracht daarentegen, die veelal grotere ondernemingen (vaak multinationals) en organisaties van openbaar belang betreffen, wordt in de praktijk vaker uitgevoerd door een RA (Veel gestelde vragen, sd). Een controleopdracht, waarbij een controleverklaring wordt afgegeven, kan voor een onderneming verplicht of vrijwillig zijn. De voorwaarde voor vrijstelling van controleplicht op grond van omvang van het bedrijf worden vermeld in art. 396 BW2 Titel 9 (Amelsfoort, 2019). De NBA beschrijft de controleverklaring als volgt: "In de controleverklaring geeft de accountant zijn onafhankelijke mening, in de vorm van een oordeel, over de jaarrekening die het bestuur heeft opgesteld, en of deze een goede weergave is van de financiële situatie van de onderneming. De controleverklaring is ten behoeve van gebruikers van de jaarrekening zoals aandeelhouders, leveranciers en banken, die op basis van de jaarrekening beslissingen nemen" (De accountant verklaart!, sd).

In Standaard 200 van de NBA, doet de NBA uitspraak over de algehele doelstellingen van de accountant bij het uitvoeren van een controle. De eerste doelstelling luidt: "Een redelijke mate van zekerheid verkrijgen over de vraag of de financiële overzichten als geheel vrij zijn van een afwijking van materieel belang die het gevolg is van fraude of van fouten, om daarmee de accountant in staat te stellen een oordeel tot uitdrukking te brengen over de vraag of de financiële overzichten in alle van materieel belang zijnde opzichten in overeenstemming met het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving zijn opgesteld" (200 Algehele doelstellingen van de onafhankelijke accountant, alsmede het uitvoeren van een controle overeenkomstig de Standaarden, sd). De tweede doelstelling sluit daarop aan: "In

overeenstemming met de bevindingen van de accountant te rapporteren over de financiële overzichten en te communiceren zoals door de Standaarden wordt vereist” (200 Algehele doelstellingen van de onafhankelijke accountant, alsmede het uitvoeren van een controle overeenkomstig de Standaarden, sd).

De samenstellingsopdracht wordt door de NBA omschreven als een accountant die het bestuur van de organisatie (of de ondernemer) helpt bij het opmaken van de jaarrekening. Vervolgens geeft de accountant hierbij een samenstellingsverklaring af met informatie over de inhoud van de opdracht, de verantwoordelijkheden van het bestuur en de verantwoordelijkheden van de accountant (De accountant verklaart!, sd). De accountant gebruikt hiervoor de informatie die door de klant wordt verschaft en doet in principe geen onderzoek naar de juistheid van de informatie. De accountant gaat wel globaal na of de cijfers in de jaarrekening passen bij het beeld van de betreffende organisatie. Bij twijfel omtrent de juistheid en compleetheid van de cijfers kan de accountant om aanvullende informatie vragen en indien nodig aanpassingen voorstellen (De accountant verklaart!, sd).

De NBA hanteert een standaard voor samenstellingsopdrachten, Standaard 4410. Deze Standaard is oorspronkelijk ontwikkeld door de IAASB en vervolgens door de NBA vertaald naar het Nederlands. De eerste doelstelling van de accountant bij een samenstellingsopdracht wordt hierin als volgt omschreven: “Om deskundigheid op het gebied van administratieve verwerking en financiële verslaggeving toe te passen om het management te ondersteunen bij het opstellen en presenteren van historische financiële informatie in overeenstemming met een van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving op basis van informatie die door het management wordt verschaft” (Standaard 4410 Samenstellingsopdrachten, 2016). De tweede doelstelling onder deze Standaard luidt: “Om in overeenstemming met de vereisten van deze standaard te rapporteren” (Standaard 4410 Samenstellingsopdrachten, 2016).

2.4 Conclusie deelvraag 1 en 2

De eerste deelvraag die gesteld werd was:

Hoe heeft de rol van de accountant vorm gekregen over de jaren heen?

Aan de hand van de tweede paragraaf kan geconcludeerd worden dat de rol van de accountant zich heeft ontwikkeld aan de hand van veranderingen in de economie. Accounting diende oorspronkelijk tot het verschaffen van nuttige informatie. Door de opkomst van de Industriële Revolutie groeide de financiële markt, wat gepaard ging met de vraag naar accountants. Hierbij was de rol van accountants eveneens het verschaffen van nuttige informatie. Naar aanleiding van de crash op de aandelenmarkt in 1929, groeide de vraag om regulering, wat leidde tot de vorming van de US GAAP. In Nederland was eenzelfde soort

ontwikkeling te zien bij het invoeren van de WJO in 1970 en IFRS voor OOB's in 2005. Deze richtlijnen zijn over de jaren heen veelvuldig aangepast, echter is de doelstelling hiervan vrijwel gelijk gebleven. Gezien de trend van *Dutch-GAAP* naar de internationale standaard IFRS en de gelijkenissen hiermee met de US GAAP, alsmede de toenemende vraag naar internationale audit standaarden, kan de missie van de IASB gebruikt worden om de huidige vorm van de openbaar accountant in Nederland te beschrijven. Namelijk het geven van transparantie, verantwoording en efficiëntie aan financiële markten wereldwijd.

De tweede deelvraag was:

Wat is de doelstelling van accountants bij het opstellen en controleren van de jaarrekening?

Gebaseerd op de doelstellingen die gesteld zijn door de NBA kan geconcludeerd worden dat, bij de controle van een jaarrekening, het de doelstelling van een accountant is zekerheid te vergaren over de vraag of de financiële overzichten een afwijking van materieel belang bevatten, als gevolg van fraude of fouten. En dat de overzichten volgens de financiële verslaggeving stelsels zijn opgesteld. Vervolgens dient de accountant een oordeel te communiceren over de bevindingen bij de controle conform de gestelde Standaarden.

Over de samenstellingsopdracht kan geconcludeerd worden dat de doelstelling van de accountant is, deskundigheid inzake administratieve verwerking en financiële verslaggeving toe te passen, ten behoeve van management bij het opstellen en presenteren van financiële informatie. Op basis van door management verschaft informatie, in overeenstemming met de stelsels inzake financiële verslaggeving en conform de Standaard te rapporteren.

Hoofdstuk 3: Het accountantsberoep in de kredietcrisis

3.1 De kredietcrisis

In dit hoofdstuk wordt de derde deelvraag behandeld: Wat was de rol van de accountant ten tijde van de kredietcrisis van 2007-2009? De kredietcrisis is in de hoofdstukken hiervoor al kort beschreven. Voor de beantwoording van de derde deelvraag is het van belang om de kredietcrisis uitgebreider te behandelen.

In economisch onderzoek van de Rabobank naar financiële markten medio 2008 wordt de kredietcrisis teruggeleid naar de lage beleidsrente die vanaf 2001 gehanteerd werd door de Amerikaanse centrale bank. Hierdoor werd geld destijds als het ware een stuk goedkoper (Boonstra, 2008). De beleidsrente werd verlaagd om een mogelijke recessie te voorkomen. De angst voor een recessie ontstond destijds als gevolg van het einde van de internetzeepbel en de aanslagen op het World Trade Center. Hiermee ontstond er in feite een overschot aan geld dat vervolgens voornamelijk in de huizenmarkt gestoken werd (Boonstra, 2008). Overigens had de Bush-administratie als doel: iedere Amerikaan de mogelijkheid geven een eigen huis aan te schaffen (Bush, 2003). Op 16 december 2003 tekende George W. Bush de American Dream Downpayment Act, waardoor de vereisten voor het kopen van een huis versoepeld werden (Bush, 2003). Door het beleid van lage rente en versoepeling van hypotheekaanvragen, stegen de huizenprijzen aanzienlijk in de daaropvolgende jaren (Boonstra, 2008). Het overschot aan geld leidde ook tot onverantwoorde hypotheekverstrekking vanuit banken. Zo werden er hypotheekleningen verstrekt aan huishoudens met verminderde kredietwaardigheid, wat bijvoorbeeld het geval is wanneer zij al eens failliet zijn geweest. Ook werden deze hypotheekleningen veelal aflossingsvrij en tegen een lage instaprente uitgegeven. Dit wordt als een subprime hypotheek omschreven, waarbij de rente vaak na een periode van twee of drie jaar substantieel wordt verhoogd (Boonstra, 2008).

Securitisatie bleek ook een katalysator te zijn geweest van de kredietcrisis (Boonstra, 2008). Kenmerkend voor securitisatie is het bundelen van specifieke activa, zoals leningen en debiteuren, om deze vervolgens door te verkopen aan derden. Een bundel van dit soort activa staat in de financiële wereld bekend als een SPV (Solomon, 2012). Doormiddel van een SPV kan een bank eerdergenoemde activa van de balans afhalen en hiervoor geld ontvangen. Investeerders in het SPV ontvangen effecten die gedekt worden door de onderliggende activa. Het onderliggende risico van de activa wordt hiermee in feite verschoven van de bank naar de schuldeisers, oftewel de investeerders in het SPV (Solomon, 2012). Het SPV moet wegens de veelal korte looptijd van de effecten regelmatig terug naar de markt om te herfinancieren (Boonstra, 2008). De onderliggende activa, bijvoorbeeld langlopende hypotheekleningen, leveren niet voldoende kasstromen op de korte termijn op voor de financiering van het SPV. Vervolgens

kan het SPV hierdoor herfinancieringsrisico oplopen, dit is het risico dat de markt niet langer bereid is het SPV te financieren (Boonstra, 2008). Het herfinancieringsrisico is een risico voor de bank. Echter kon dit risico onder de oude Bazelse kapitaaleisen uit het zicht worden gehouden van de toezichthouder, aangezien het buiten de balans van de bank viel (Boonstra, 2008). De IASB heeft in 2011 hierop gereageerd door het introduceren van IFRS 10, 11 en 12, waardoor de definitie van 'beheersing' van investeringsobjecten, waaronder SPV, herzien werd (van Zijl & Maroun, 2017). 'Beheersing' werd gedefinieerd als het recht op winsten uit een deelneming, waarbij de investeerder de mogelijkheid heeft de opbrengsten te beïnvloeden door middel van machtsuitoefening over het object waarin wordt deelgenomen (van Zijl & Maroun, 2017). Ook is IFRS 9 geïntroduceerd om verslaggeving van financiële instrumenten makkelijker te maken (Grant Thornton, 2017). In IFRS 9 wordt onderscheid gemaakt tussen drie soorten financiële instrumenten: schuldinstrumenten, derivaten en eigenvermogeninstrumenten (Grant Thornton, 2017). De ernst van het herfinancieringsrisico bij een SPV kwam aan het licht bij de ondergang van de Amerikaanse zakenbank Bear Stearns eind maart 2008 (Boonstra, 2008). Het barsten van de huizenmarkt alsmede de problematiek rondom banken leidde er vervolgens toe dat de economie in een recessie belandde (van Aarle, Tielens, & van Hove, 2015).

In het artikel van Chen, Hua, Liu en Zhang (2019), is het effect van de waargenomen risico's uit controle opdrachten geanalyseerd op honoraria van deze controlerende opdrachten ten tijde van de kredietcrisis. Hierbij concluderen zij dat de honoraria voor controle opdrachten significant hoger lagen gedurende de kredietcrisis (Chen, Hua, Liu, & Zhang, 2019). Dit impliceert dat controlerende accountants meer moeite hebben gehad met het uitvoeren van controleopdrachten gedurende de kredietcrisis, door de verhoogde hoeveelheid van aanwezige risico's (Chen, Hua, Liu, & Zhang, 2019). Hoe de accountantskantoren destijds te werk gingen wordt hierom in de volgende paragraaf onderzocht aan de hand van interviews met deskundigen van accountantskantoren.

3.2 Interviews met Accountantskantoren

Bij de interviews met deskundigen van verschillende accountantskantoren is de kredietcrisis in chronologische volgorde doorgenomen. De gestelde vragen hebben betrekking op de roluitoefening van de accountant, waarbij de antwoorden hierop ten behoeve van de beantwoording van de derde deelvraag gebruikt kunnen worden. Van de steekproef van 30 grootste accountantskantoren van Nederland waren slechts 3 bereid geïnterviewd te worden. Dit betreffen de kantoren: Accon AVM, DRV en Witlox van den Boomen.

Allereerst werd hen gevraagd of zij de kredietcrisis zagen aankomen en zo ja, hoe. De respondent namens Accon AVM, die destijds werkzaam was voor de Rabobank, omschreef

het volgende: De economie draaide jaren super en de jaarrekeningen vanuit banken leken prima. In één keer veranderde dit. Toen de situatie vanuit Amerika begon over te waaien naar Nederland, gingen banken voorzichtiger opereren. Waar een hypotheek of lening voorheen aan vrijwel iedereen werd verstrekt, werd er ineens haast niets meer verstrekt vanuit de banken. Er was sprake van een schok in de bancaire sector, toen een zogeheten *run on the bank* ontstond. De respondent was geschokt door de financiële problematiek waar gerenommeerde banken zoals ING en ABN-AMRO mee te kampen kregen. Voornamelijk toen het faillissement van DSB-bank bekend werd. Het effect op de economie dat volgde, de recessie, viel volgens de respondent te zien aankomen, het ontstaan van de kredietcrisis echter niet.

De respondent namens DRV vertelde dat hij de kredietcrisis naar Nederland zag overwaaien vanuit zijn klanten. De eerste observaties waren investeringen zoals in de bouw en autohandel die werden uitgesteld. Niet per se omdat de bedrijven dit zelf wilden, maar omdat de banken steeds minder bereid waren financieringen te verstrekken. De problemen zaten in het begin in de banken, dit raakte over de tijd ook bedrijven en gezinnen over de hele markt door een tekort aan financieringen. De afname van consumentenuitgaven leidde er vervolgens toe dat veel bedrijven een terugval in omzet zagen. De respondent concludeert dat het moeilijk te zeggen is of de kredietcrisis van tevoren te voorspellen was. Toen de eerdergenoemde financiële problemen vanuit zijn klanten bekend werden, werd wel duidelijker waar de economie naar toe leek te gaan.

De tweede vraag die gesteld werd was: Of er in de aanleiding naar de kredietcrisis sprake was van verandering in werkzaamheden of roluitoefening voor de accountant. De respondent namens WVDB, die werkzaam was bij Deloitte vanaf 2008, omschreef dit als volgt: De markt was in een kramp geschoten. Er was meer discussie over waarderingvraagstukken, en het beoordelen van de continuïteit van bedrijven werd lastiger. Vanuit het accountantsberoep werd voornamelijk kritischer gekeken naar zowel waarderingen als continuïteit. Andere respondenten voegden hieraan toe dat de impact van de kredietcrisis werd toegelicht in het accountantsverslag. De respondent van Accon AVM beschreef dat de accountant van vroeger zich voornamelijk bezighield met het opstellen en controleren van jaarrekeningen. De moderne accountant heeft over de jaren heen steeds meer de rol van een (financieel) adviseur op zich genomen. Vanuit accountantskantoren is dit ook te zien in de toename in omvang van de teams die worden opgesteld ten behoeve van de klanten. Leden van dit team zijn bijvoorbeeld een btw-specialist, fiscalist, accountant, loonadministrateur en IT-specialist. Ook kan het accountantskantoor de klant helpen met het maken van prognoses. De respondent concludeerde dat in de loop van de kredietcrisis, de adviserende rol van de accountant toenam.

Op de derde vraag; op welke risico's de focus lag tijdens de kredietcrisis, werden een aantal zaken genoemd. Zo werd de waardering van de activa genoemd zoals voorraden, debiteuren en panden. Vooral het laatste aangezien veel hypotheeklen onderwater waren komen te staan. Hierbij werd gekeken of sprake was van een *impairment*. Verder was de continuïteit een risico. Hierbij werd voor bedrijven met continuïteitsproblemen gekeken of het mogelijk was te herstructureren. Ook werden voorzieningen voor reorganisatie getroffen, dit was tevens een aandachtspunt voor de accountant. In het begin van de kredietcrisis werden de genoemde risico's voornamelijk bij financiële instellingen gevonden. Gedurende de kredietcrisis kwamen deze risico's ook naar boven bij bedrijven die (gedeeltelijk) afhankelijk waren van financiële instellingen. Een voorbeeld hiervan, dat al eerder genoemd is, waren de bouwbedrijven. Uiteindelijk waren de risico's in vrijwel ieder bedrijf aanwezig.

De laatste vraag met betrekking tot de kredietcrisis was, hoe de respondenten de rol van de accountant gedurende de kredietcrisis zouden beschrijven. Vanuit WVDB was het antwoord hierop: Tweezijdig. Aan de ene kant strenger worden, aangezien de continuïteit van veel bedrijven mogelijk in gevaar raakt. Hierbij wordt de rol van de accountant met betrekking tot het schatten van risico's geïntensiveerd. Aan de andere kant is de accountant een vertrouwensman van de onderneming. Zodra continuïteitsrisico's ontstonden werd er vanuit de klant meer om (financiële) adviezen gevraagd. De rol van de accountant als adviseur werd hierdoor ook geïntensiveerd.

De respondent van DRV benoemde dat het met betrekking tot het MKB voornamelijk ging om hoe de accountant en het accountantskantoor de ondernemer kon ondersteunen. De respondent namens Accon AVM beschreef hierbij: Vanuit de bank ging het bij het verstrekken van financieringen om het toekomstperspectief van de onderneming. Niet alleen de cijfers deden ertoe maar ook de gedachte van de onderneming. Veel accountantskantoren waren voor de kredietcrisis nog in de traditionele rol blijven hangen (samenstellen en controleren). De kredietcrisis leidde er echter toe dat accountants zich in toenemende mate richting de adviserende rol gingen ontwikkelen. Hierbij werd voornamelijk rekening gehouden met de continuïteit van de onderneming. Een vraagstuk was hoelang het accountantskantoor de klant kon blijven helpen. De accountantskantoren willen dit over het algemeen zo lang mogelijk blijven doen. Wanneer echter sprake is van discontinuïteit bij de klant houdt het op. Accountantskantoren zijn immers ook bedrijven die moeten kunnen factureren om de eigen onderneming staande te houden.

3.3 Conclusie deelvraag 3

De derde deelvraag die gesteld werd was:

Wat was de rol van de accountant ten tijde van de kredietcrisis van 2007-2009?

In de tweede paragraaf van dit hoofdstuk werd beschreven hoe de accountants de kredietcrisis zagen ontwikkelen. Geen van hen had de kredietcrisis van tevoren zien aankomen. Wel konden zij de recessie die zou volgen voorspellen op basis van de financiële problemen bij hun klanten.

Verder werd genoemd dat de accountant voor de kredietcrisis zich voornamelijk bezighield met het opstellen en controleren van jaarrekeningen. Gedurende de kredietcrisis werd vanuit de maatschappij steeds meer aanspraak gedaan op de financiële adviezen van de accountant alsmede van het accountantskantoor.

Vervolgens werd genoemd dat de accountant strenger moest worden. Doordat de continuïteit van veel bedrijven in gevaar kon raken werd het beoordelen van risico's namelijk geïntensiveerd. Zo werd er aan risico's met betrekking tot de waardering van activa extra aandacht besteed.

Op basis van deze bevindingen kan geconcludeerd worden dat de rol van de accountant ten tijde van de kredietcrisis ten eerste te beschrijven valt als een, in toenemende mate, adviserende rol. Ten tweede valt de rol van de accountant te beschrijven als een geïntensiveerde versie van de traditionele rol zoals omschreven in paragraaf 2.4.

Hoofdstuk 4: Accountantskantoren in de coronacrisis

4.1 Inleiding deelvraag 4 en 5

In de tweede paragraaf van dit hoofdstuk wordt de vierde deelvraag behandeld: Speelt de accountant gedurende de coronacrisis een rol: zo ja, welke is die? Deze deelvraag zal, net als de derde deelvraag, beantwoord worden aan de hand van interviews met deskundigen van accountantskantoren.

Vervolgens zal in de derde paragraaf van dit hoofdstuk, de rol van de accountant in de kredietcrisis worden vergeleken met die in de coronacrisis. Dit ten behoeve van het beantwoorden van de vijfde deelvraag, namelijk: Hoe valt de rol van accountants in de verschillende crises te vergelijken?

Zoals al eerder vermeld, is de coronacrisis op het moment van schrijven nog aan de gang. Uit cijfers van het CBS blijkt dat het bruto binnenlands product van Nederland in het eerste kwartaal van 2020 met 1,5 % is gekrompen ten opzichte van het vierde kwartaal van 2019 (CBS, 2020). De eerste ingrijpende maatregelen, om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan, werden ingevoerd op 15 maart 2020. Sportscholen, horeca, scholen en kinderopvang moesten dicht (Aanvullende maatregelen onderwijs, horeca, sport, 2020). Het effect op de economie over de gehele periode van de maatregelen zal nog moeten blijken. De interviews met accountantskantoren zijn daarom met name in de context van het initiële effect van de maatregelen.

4.2 Accountants in de coronacrisis

De eerste vraag die werd voorgelegd aan de deskundigen van accountantskantoren, met betrekking tot de rol van de accountant in de coronacrisis, luidde: Was er sprake van verandering in roluitoefening en werkzaamheden van de accountant in de aanleiding naar de coronacrisis? De respondent van Accon AVM sprak erover dat de werkzaamheden van accountants ten behoeve van klanten niet anders verliepen. De controle- en samenstelopdrachten liepen immers nog als voorheen. Toen het bericht op 15 maart 2020 vanuit de overheid naar buiten werd gebracht dat de horeca dicht moest, werd er binnen Accon AVM overlegd hoe de situatie vanuit het kantoor zou worden benaderd. De dag daarop werd een zogeheten coronadesk opgesteld, waar ondernemers naar toe kunnen stappen om advies in te winnen op fiscaal, financieel en overig gebied. Het team van de coronadesk hielden zich bezig met het uitzoeken van de nieuwe steunmaatregelen en wie in aanmerking zou komen hiervoor. Zodra een klant in aanmerking kwam voor een steunmaatregel werd dit door een accountant gecommuniceerd.

De respondent namens DRV beschreef het volgende: Vanuit het accountantskantoor werd allereerst gekeken hoe de cliënten geholpen konden worden. Intern werd een team ingericht dat de regelgeving en veelgestelde vragen ging bijhouden. Dit team bestaat uit fiscalisten en accountants. De doelstelling van het team is zo snel mogelijk en regelmatig contact op te nemen met de klant, zodat de klant tijdelijk op de hoogte is van de ontwikkelingen. In het begin werd veel gebeld, waarbij servicelines waren opgesteld per dienstverlening, zoals samenstel, controle en loonadministratie. Hierin werd overlegd tussen de verschillende vestigingen hoe de klanten het beste geholpen konden worden. Het Bureau Vaktechniek (BVT) van DRV is betrokken via alerts, waarin richtlijnen voor samenstel- en controleopdrachten werden gegeven.

Vanuit WVDB werd benoemd dat steeds meer advies gegeven werd vanuit de accountants naar de klant toe in de aanloop naar de coronacrisis. Advies zoals het uitstellen van investeringen en aanhouden van protocollen waardoor de bedrijfsvoering door kan gaan.

De tweede vraag die werd voorgelegd, met betrekking tot de coronacrisis, was: Is er sprake van risico's waar de controlepraktijk gedurende de coronacrisis meer op focust dan gebruikelijk? De respondenten gaven aan dat er meer en dieper naar de continuïteit en liquiditeit wordt gekeken. WVDB vulde hierbij aan dat de moeilijkheid van het inschatten van de risico's, omtrent continuïteit en liquiditeit, afhankelijk is van de branche. De verwachting is dat bijvoorbeeld in de bouw en vastgoedmarkt de financiële klap later pas te zien zal zijn. Momenteel is het effect al duidelijk te zien bij de contactberoepen en de horeca.

De respondent van DRV beschreef het volgende ter aanvulling: Accountants krijgen komend jaar de taak te controleren of er geen misbruik is gemaakt van de steunregelingen. Voor de NOW-regeling zal er bijvoorbeeld een eindafrekening plaatsvinden. Op site van de KVK wordt aangegeven: "De ontvangen subsidie dient binnen 24 weken, na afloop van de periode waarover de NOW is toegekend, te zijn vastgesteld. Waarbij een voorschot boven de € 100.000 een accountantsverklaring vereist." (NOW: tegemoetkoming in loonkosten, 2020). De repondent van DRV vervolgde: Dit zal een extra aandachtspunt bij de balanscontrole over het jaar 2020 zijn. Er zal een tussentijdse omzetaanalyse moeten worden uitgevoerd, om na te gaan of de omzet naar verwachting is gedaald over de periode van de NOW-regeling. Verder zullen bepaalde ratio's zoals EBITDA nader geanalyseerd worden. Tevens zal de afgrenzing van omzet en kosten per periode beoordeeld worden. Normaliter is dit op jaarbasis, echter is het voor het jaar 2020 nodig dit periodiek te controleren. Het zou bijvoorbeeld mogelijk kunnen zijn dat bedrijven omzet in een latere periode willen laten vallen, buiten de periode van de steunmaatregelen, om extra vergoedingen te kunnen ontvangen. Tot slot werd het controleren van de interne procedures benoemd. Aangezien veel bedrijven het personeel

vanuit huis laten werken, is voor de accountant bij de interimcontrole bijvoorbeeld een aandachtspunt hoe het bedrijf facturen autoriseert.

De volgende vraag die gesteld werd was: Is er momenteel (tijden coronacrisis) sprake van verandering in uw roluitoefening voor uw klanten in de samenstelpraktijk? Vanuit WVDB was het antwoord hierop: Het is voor samenstellende accountants makkelijker te adviseren dan bij controlerende accountants. De samenstellend accountant staat vaak dicht op de klant, aangezien hij of zij veelal ten behoeve van bedrijven in het MKB werkt. Er worden voor de samenstel klanten meer fiscale zaken geregeld, zoals het aanvragen van belastinguitstel of de NOW-regeling. Ook wordt in deze tijd frequenter gebeld met de klanten om advies te geven. De respondent van DRV sloot zich hierbij aan, hij beargumenteerde: Bij kleine bedrijven wordt meer advies gegeven vanuit de accountant, middelgrote bedrijven hebben vaak zelf administratief medewerkers en financiële deskundigen. Het uitstel van belastingen voor klanten wordt door de fiscale afdeling geregeld. De NOW-regeling wordt voor de MKB-bedrijven veelal door de accountant aangevraagd, aangezien deze een goede inschatting kan maken van de omzetsdaling. De respondent namens Accon AVM beschreef: De roluitoefening van de samenstellend accountant is hetzelfde als voorheen met één bijgekomen aandachtspunt; corona. Het is vanuit de overheid toegestaan om het verwachte verlies door corona in 2020, fiscaal te verrekenen in boekjaar 2019 door het vormen van een corona voorziening. De samenstellend accountant zal voor zijn klanten kijken of dit mogelijk is.

Tot slot werd gevraagd aan de respondenten, hoe zij de rol van de accountant gedurende de coronacrisis zouden beschrijven. De respondenten reageerden hierop vergelijkend, namelijk dat meer advies wordt gegeven en dat kritischer naar de jaarrekening wordt gekeken. De respondent van WVDB voegde hieraan toe dat de controlerende accountants meer in discussie gaan met de raad van commissarissen. Ook noemde hij dat het afhankelijk is van de creativiteit en activiteit van de onderneming, of advies dringend nodig is. Sommige klanten zijn zelf in staat met oplossingen te komen, bijvoorbeeld restaurants die nu zijn gaan bezorgen. Echter zijn er ook bedrijven die al langer slecht liepen en nu door de coronacrisis dreigen om te vallen. De accountant krijgt hierdoor een strengere controlerende rol, om de continuïteit van de ondernemingen goed te kunnen beoordelen.

4.3 Kredietcrisis ten opzichte van de coronacrisis

Aan de accountantskantoren werd de vraag voorgelegd; hoe de situatie van nu, in de coronacrisis, valt te vergelijken met die van de kredietcrisis. Vanuit WVDB werd beargumenteerd dat de origine van de crises niet te vergelijken valt. De kredietcrisis breidde zich langzaam uit, de coronacrisis ontstond veel sneller in vergelijking. In het begin van de

kredietcrisis waren banken in de problemen, over het verloop van de kredietcrisis was de hele markt getroffen. Momenteel in de coronacrisis is een aantal sectoren getroffen, zoals horeca, contactberoepen en evenementenorganisaties. Echter zijn er bepaalde bedrijven die momenteel beter lopen dan voorheen, zoals supermarkten en bezorgdiensten. Wanneer de coronacrisis lang genoeg aanhoudt, zal de economie vanzelf in een recessie belanden. De verwachting is dat dit effect op de economie pas over één tot drie jaar te zien zal zijn. In dat geval zullen wederom alle bedrijven getroffen worden, wegens een terugval van consumentenuitgaven.

De respondent van DRV beschreef: Het begin van de coronacrisis kwam snel, de kredietcrisis verliep geleidelijker. Accountants moesten een stuk sneller inspelen op de coronacrisis. Er heeft veel spoedoverleg plaatsgevonden, in de kredietcrisis was dat niet nodig. Het kantoor zag in het begin van de coronacrisis vooral een terugval in de corporate finance werkzaamheden. De impact op het werk voor de accountant is in beide crises vergelijkbaar hoog. De impact die de recessie, ten gevolge van de kredietcrisis, op de cijfers van bedrijven had was ongekend hoog. Welke impact de coronacrisis op de cijfers van bedrijven zal hebben is nog onzeker, dit zal waarschijnlijk pas over een jaar zichtbaar zijn. Het is mogelijk dat bedrijven door kunnen blijven draaien door de steunmaatregelen. In de kredietcrisis werden voornamelijk banken ondersteund. Bedrijven kregen toen slechts een aantal versoepelingen, bijvoorbeeld fiscaal versneld afschrijven om tijdelijk de belasting te verlagen. In principe is het logisch dat de overheid bedrijven meer tegemoetkomt in de coronacrisis, aangezien de overheid bepaalde bedrijven verplicht heeft laten sluiten om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan.

Door de respondent namens Accon AVM werd het volgende genoemd: De impact van de kredietcrisis was groter, alle bedrijven waren destijds beïnvloed. In de coronacrisis zijn het voornamelijk de contactberoepen die het zwaarst getroffen zijn. Er vinden ook neveneffecten plaats, zoals Zeeuwse aardappeltelers, die wegens de terugval van patat verkoop in de horeca, vrijwel geen vraag meer hebben. Verder zijn er sectoren die nog hetzelfde presteren als voorheen, of zelfs beter. Het effect op de hele economie zal pas over een half jaar tot een jaar te zien zijn. Dit komt omdat ondernemers nu al steungeld vanuit de overheid kunnen aanvragen. Of daadwerkelijk alle bedrijven dit nodig hebben zal pas blijken bij de eindafrekening van de steunmaatregelen. In de kredietcrisis was deze mogelijkheid er niet. Ondernemers gingen destijds eerst de spaarpotten uit het bedrijf opmaken. Als dat ook niet voldoende bleek, werd door sommige ondernemers gekozen geld vanuit prive te verstrekken. Als dat ook niet voldoende was, werd hulp gevraagd aan de overheid.

Met betrekking tot de rol van de accountant waren de respondenten het erover eens dat de accountant in de coronacrisis meer is gaan adviseren ten opzichte van de kredietcrisis. Met

name de samenstellend accountant, aangezien deze dichter op de klanten staat dan de controlerend accountant. Verder werd genoemd dat de rol van de accountant sneller is ontwikkeld door de kredietcrisis. Na de kredietcrisis was sprake van een maatschappelijk wantrouwen in accountants, met name in de Big Four accountantskantoren, aangezien zij goedkeurende verklaringen hadden afgegeven over de jaarrekeningen van banken. De AFM heeft vervolgens een onderzoek uitgevoerd en is tot de conclusie gekomen dat er ruimte is voor verbetering van het accountantsberoep. Onder andere de Wet op het financieel toezicht (Wft) werd aangepast, waardoor accountants aanvullende werkzaamheden moeten uitvoeren bij controleopdrachten. Met betrekking tot de coronacrisis is de verwachting dat de accountant niet dezelfde hoeveelheid ontwikkelingen door zal maken als destijds.

4.4 Conclusie deelvraag 4 en 5

De vierde deelvraag luidde:

Speelt de accountant gedurende de coronacrisis een rol; zo ja, welke is die?

Door de accountantskantoren werden in het begin van de coronacrisis teams opgesteld. Accountants maken deel uit van deze teams, waarin overleg plaats vindt over het ondersteunen van klanten en het bijhouden van nieuwe maatregelen vanuit de overheid. Hierbij is de rol van de accountant te communiceren met de klant welke steunmaatregelen van toepassing zijn op de betreffende onderneming. Tevens geven accountants meer advies aan klanten in zowel de aanleiding naar, als gedurende, de coronacrisis. Dit is met name het geval voor de samenstellend accountant, aangezien deze dichter op de klanten staat dan de controlerend accountant. Voor de controlepraktijk werd genoemd dat accountants meer aandacht hebben voor risico's omtrent de continuïteit en liquiditeit van bedrijven. Vervolgens werd genoemd dat accountants de aanvullende taak zullen krijgen om een eindafrekening te maken met betrekking tot de steunmaatregelen. Tot slot werd genoemd dat de accountant een strenger controlerende rol heeft in de coronacrisis, ten behoeve van het juist beoordelen van de continuïteit van bedrijven. Uit de bovenstaande bevindingen kan geconcludeerd worden dat de accountant gedurende de coronacrisis een adviserende, ondersteunende en strenger controlerende rol heeft.

De vijfde deelvraag die gesteld werd was:

Hoe valt de rol van accountants in de verschillende crises te vergelijken?

Op basis van de bevindingen kan geconcludeerd worden dat de accountant in de coronacrisis een sterker adviserende en ondersteunende rol heeft gekregen ten opzichte van de periode van de kredietcrisis. Met name de samenstellend accountant, die ondersteuning biedt zoals het aanvragen van steunmaatregelen voor de klanten. De rol van de controlerend accountant

is na de kredietcrisis geïntensiveerd. Er is aanvullende wetgeving gekomen zodat de accountant zijn traditionele rol, zoals beschreven in Hoofdstuk 2, beter kan uitvoeren. De verwachting is dat na de coronacrisis er in mindere mate sprake zal zijn van eenzelfde intensivering. Omdat het maatschappelijk vertrouwen in de accountant, door de tekortkomingen in de kredietcrisis geschaad was, wat in de coronacrisis niet het geval is.

Hoofdstuk 5: Conclusie en Discussie

5.1 Samenvatting onderzoek

In deze scriptie is onderzoek gedaan naar de rol van de openbaar accountant (samenstellend en controlerend) in een economische crisis. Allereerst is literatuuronderzoek gedaan naar de oorsprong van accountancy. Hieruit bleek dat het beroep van openbaar accountant begon in de achttiende eeuw, om de boekhouding van bedrijven in een rechtszaak te verdedigen. De crash op de aandelenmarkt in 1929 bleek aanleiding geweest te zijn voor het vormen van regelgeving voor het opstellen van jaarrekeningen. Deze regelgeving heeft de samenstellend accountant gevormd. Grote financiële verslaggevings schandalen bleken de aanleiding te zijn geweest voor het opstellen van regelgeving voor controlerende accountants. Zo heeft het beroep van de controlerend accountant vorm gekregen over de jaren heen.

Vervolgens is theoretisch onderzoek uitgevoerd om de doelstelling van de accountant bij een controle- en samenstelopdracht in beeld te krijgen. Hierbij wordt geconcludeerd dat de controlerend accountant de doelstelling heeft zekerheid te vergaren, over de vraag of de financiële overzichten afwijkingen van materieel belang bevatten. En of de overzichten conform de financiële verslaggeving stelsels zijn opgesteld. De samenstellend accountant heeft als doelstelling deskundigheid toe te passen inzake administratieve verwerking en financiële verslaggeving, ten behoeve van management bij het presenteren van financiële informatie.

Voor het onderzoeken van de rol van de accountant in een economische crisis, is empirisch onderzoek uitgevoerd door het afnemen van interviews met deskundigen van verschillende accountantskantoren. Gedurende de kredietcrisis bleek vanuit de maatschappij meer aanspraak gedaan te worden op de financiële adviezen van de accountant. Ook werd de traditionele rol van samenstellen en controleren geïntensiveerd, door een toenemende mate van risico bij bedrijven.

In de coronacrisis blijkt er eveneens sprake te zijn van een intensivering van de traditionele rol van de accountant, door toenemende risico's. Ook blijkt de accountant, met name de samenstellend, in de coronacrisis een sterker ondersteunende en adviserende rol te hebben, ten opzichte van de periode van de kredietcrisis.

5.2 Beantwoording onderzoeksvraag en discussie

De onderzoeksvraag die centraal stond in deze scriptie luidde:

Heeft de accountant een rol in het informeren van de markt ten tijde van een economische crisis en zo ja wat is die rol?

Op basis van de bevindingen in dit onderzoek kan hierbij geconcludeerd worden dat de accountant zijn of haar rol uitvoert in een economische crisis. De rol van de samenstellend accountant betreft het juist verschaffen van informatie aan investeerders en andere gebruikers van de jaarrekening. De rol van de controlerend accountant betreft het beschermen van investeerders en het maatschappelijke belang in de voorbereiding van informatieve, precieze en onafhankelijke controleverslagen. In een economische crisis wordt de rol geïntensiveerd, door additionele werkzaamheden te verrichten ten behoeve van de juistheid van de informatieverschaffing. Verder heeft de accountant, met name de samenstellend, in een economische crisis een toenemende adviserende en ondersteunende rol.

De toenemende mate van adviserende en ondersteunende werkzaamheden is opvallend gezien de accountancy schandelen benoemd in eerdere hoofdstukken, waardoor wetgeving is aangescherpt op het onafhankelijk houden van controlerende accountants. In de basis zouden deze accountants enkel de controle uit moeten voeren en geen overige diensten verlenen. De conclusies uit deze scriptie zijn empirisch gezien echter voornamelijk beperkt gebleven tot het MKB. Hieruit kan worden afgeleid dat de accountant werkzaam voor het MKB, doordat deze dichter op de klant staat dan de controlerend accountant werkzaam bij grote bedrijven en OOB's, een andere rol invulling zou moeten hebben dan momenteel vanuit de regelgevende instanties gesteld wordt. Mogelijk zou een opleidingssysteem kunnen worden ingevoerd voor twee verschillende soorten controlerende accountants. De één compleet onafhankelijk van de klant, in het geval van controle op OOB's en grote bedrijven. De ander voor controle op het MKB, waarbij een zekere mate van ondersteuning en advisering gewenst is.

5.3 Beperkingen en aanbevelingen vervolgonderzoek

Dit onderzoek, naar de rol van de accountant in een economische crisis, is op empirisch gebied beperkt gebleven tot Nederland. Hierdoor zijn de bevindingen en conclusies mogelijk niet van toepassing op accountants buiten Nederland. Dus geen externe validiteit. Een vervolgonderzoek zou internationaler gericht kunnen worden.

Een andere beperking is dat, in het empirische deel van dit onderzoek, voornamelijk gesproken is met accountants die werkzaam zijn voor het MKB. De meeste accountantsorganisaties, waaronder de Big Four, lieten weten dat het momenteel voor accountants een drukke periode is en hierom geen tijd gemaakt kon worden om aan dit onderzoek mee te werken. De drukke periode, mede veroorzaakt door de coronacrisis, heeft er ook toe geleid dat de steekproef van respondenten beperkt is gebleven. Hierdoor zijn de conclusies van dit onderzoek mogelijk niet veelbeduidend. Een vervolgonderzoek zou kunnen

worden uitgevoerd in een rustigere periode. Zodat de inbreng van accountants, die werkzaam zijn voor grote bedrijven en organisaties van openbaar belang, meegenomen kan worden en de steekproef uitgebreid kan worden, om de conclusies substantiële onderbouwing te geven.

De coronacrisis is op het moment van schrijven van dit onderzoek nog aan de gang. Hierdoor is met name het initiële effect van de coronacrisis aanwezig in de resultaten van dit onderzoek. Na afloop van de coronacrisis (en mogelijke recessie hierop volgend), zou de gehele invloed van de coronacrisis op de rol van de accountant onderzocht kunnen worden.

De focus van dit onderzoek, naar de rol van de accountant, ligt op de verschillende economische crises. Een eventueel vervolgonderzoek zou de focus kunnen leggen op het effect van grote schandalen in de accountancywereld, op de rol van de accountant.

In dit onderzoek is uiteengezet hoe de rol van de accountant zich heeft ontwikkeld door verschillende crises heen. Hierbij is geen rekening gehouden met de invloed die opkomende technologieën zoals blockchain, automatisering en kunstmatige intelligentie, op de werkzaamheden en roluitvoering van de accountant hebben. Voor een vervolgonderzoek zou het effect hiervan onderzocht kunnen worden.

Appendix

Tabel 1: Top 30 accountantskantoren van Nederland in 2018.

Rang 2018	Kantoor naam	Omzet 2018 of 2017/2018 (in miljoenen €)	FTE's	Omzet per fte (in duizenden €)
1	Deloitte	896,8	5285	169,7
2	EY	837,0	4378	191,2
3	PwC	832,7	4713	176,7
4	KPMG	655,0	3135	208,9
5	BDO	282,0	2384	118,3
6	Flynth	133,6	1273	104,9
7	Mazars	101,6	804	126,4
8	Baker Tilly	100,3	743	135
9	Acconavm	88,0	824	106,8
10	Alfa	81,3	789	103,0
11	De Jong & Laan	64,7	518	124,9
12	Abab	59,9	616	97,2
13	Grant Thornton	56,5	417	135
14	DRV	54,9	489	112
15	Crowe Horwath Foederer	46,2	360	108,2
16	Countus	45,9	421	108,2
17	RSM Netherlands	39,1	295	133
18	MTH	38,0	344	110
19	Witlox van den Boomen	34,5	280	123
20	Van Oers	34,0	290	117
21	Schipper Groep	33,7	297	113
22	KroeseWevers	29,6	245	121
23	Koenen en Co	28,0	239	117
24	Visser & Visser	27,0	216	125
25	HLB Van Daal & Partners	26,4	220	120

26	CROP	26,1	217	120
27	PKF Wallast	24,5	177	138
28	Verstegen	24,3	141	172
29	Ruitenburg	22,2	169	131
30	Bol	18,9	140	135

Tabel 2: Vragenlijst aan accountantskantoren in Nederland.

Vragen m.b.t. de kredietcrisis.
Zag u de kredietcrisis aankomen en zo ja, hoe?
Was er sprake van verandering in werkzaamheden of roluitoefening voor de accountant in de aanleiding naar de kredietcrisis?
Op welke risico's lag volgens u de focus tijdens de kredietcrisis?
Hoe zou u de rol van de accountant gedurende de kredietcrisis beschrijven?
Vragen m.b.t. de coronacrisis.
Was er sprake van verandering in roluitoefening en werkzaamheden van de accountant in de aanleiding naar de coronacrisis?
Is er momenteel (tijdens coronacrisis) sprake van verandering in uw roluitoefening voor uw klanten in de samenstelpraktijk?
Is er sprake van risico's waar de controlepraktijk gedurende de coronacrisis meer op focust dan gebruikelijk?
Hoe zou u de rol van de accountant gedurende de coronacrisis beschrijven?
Vraag ter vergelijking crises.
Hoe valt volgens u de situatie van nu, in de coronacrisis, te vergelijken met die van de kredietcrisis?

Bibliografie

- 200 Algehele doelstellingen van de onafhankelijke accountant, alsmede het uitvoeren van een controle overeenkomstig de Standaarden. (sd). Opgeroepen op Juni 1, 2020, van NBA: <https://www.nba.nl/tools/hra-2017/?folder=521>
- Aanvullende maatregelen onderwijs, horeca, sport. (2020, Maart 15). Opgehaald van Rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/03/15/aanvullende-maatregelen-onderwijs-horeca-sport>
- About IAASB. (sd). Opgeroepen op Juli 31, 2020, van IAASB: <https://www.iaasb.org/about-iaasb>
- About the FASB. (sd). Opgeroepen op Juni 1, 2020, van FASB: <https://www.fasb.org/facts/index.shtml>
- About the PCAOB. (sd). Opgeroepen op Juni 20, 2020, van PCAOB: <https://pcaobus.org/About/Pages/default.aspx>
- Accountant. (2016, Januari 7). *Accountantsopleiding anno 2016: wil de echte accountant opstaan?* Opgehaald van Accountant: <https://www.accountant.nl/achtergrond/2016/1/accountantsopleiding-anno-2016-wil-de-echte-accountant-opstaan/>
- Accounting principes. (sd). Opgeroepen op Augustus 6, 2020, van Accountantsonline: <http://www.accountantsonline.nl/1501-accounting-principes.html>
- Amelsfoort, I. v. (2019). *Handboek jaarrekening 2019*. (T. v. Limpt, Red.) Wolters Kluwer Nederland B.V.
- Anderson, G. D., & Davidson, S. (1987). The development of accounting and auditing standards. *Journal of Accountancy*, 163(5), 110-127.
- Bae, K.-H., Tan, H., & Welker, M. (2008). International GAAP Differences: The Impact on Foreign Analysts. *The Accounting Review*, 83(3), 593-628.
- Berk, J. W., Lodewijk, R., & Veerman, S. A. (2005). De Richtlijnen voor de jaarverslaggeving - Dutch GAAP? *Onderneming en Financiering*, 14(66), 10-16.
- Bindenga, A. (2000). Het openbaar accountantsberoep als professioneel beroep. *Maandblad Voor Accountancy En Bedrijfseconomie*, 74(12), 542-547.
- Boonstra, W. W. (Red.). (2008, April). *De subprime kredietcrisis*. Opgehaald van Rabobank: <https://economie.rabobank.com/contentassets/b7b613a7d9534ee2ab46d138a079c913/subprimetcm64-74205.pdf>
- Bos, P. J. (1957). De accountant en de kleine onderneming. *Maandblad Voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, 31(3), 90-104.
- Boukema, C. A. (1974). De werking van de nieuwe vennootschapswetgeving. *Maandblad Voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, 48(11), 476-483.
- Boukema, C. A., & Verhorst, M. (1991). Invoering nieuw BW. *MAB*, 65(12), 608-612.
- Bush, G. W. (2003, December 16). *President Bush Signs American Dream Downpayment Act of 2003*. Opgehaald van The White House: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/12/20031216-9.html>
- Carson, E., Simnett, R., Soo, B. S., & Wright, A. M. (2012). Changes in Audit Market Competition and the Big N Premium. *Auditing*, 31(3), 47-73.
- CBS. (2020, Juni 24). *Economie krimpt met 1,5 procent in eerste kwartaal 2020*. Opgehaald van CBS: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/26/economie-krimpt-met-1-5-procent-in-eerste-kwartaal-2020>
- Chen, H., Hua, S., Liu, Z., & Zhang, M. (2019). Audit fees, perceived audit risk, and the financial crisis of 2008. *Asian Review of Accounting*, 27(1), 97-111.

- De accountant verklaart!* (sd). Opgeroepen op Mei 15, 2020, van NBA: <https://www.nba.nl/tools-en-voorbeelden/uitleg-gebruik-accountantverklaringen/>
- Definities en begrippen voor Accountantsorganisaties.* (sd). Opgeroepen op Juli 30, 2020, van AFM: <https://www.afm.nl/nl-nl/professionals/doelgroepen/accountantsorganisaties/begrippen#:~:text=Voor%20het%20verrichten%20van%20wettelijke%20controles%20bij%20OOB%2Dcli%C3%ABnten%20is,bij%20niet%2DOOB%2Dcli%C3%ABnten.>
- Deming, S. H. (2006). International Accounting Standards. *The International Lawyer*, 40(2), 363-369.
- Edwards, J. R. (1989). *A History of Financial Accounting*. Londen: Routledge.
- Edwards, J. R. (2010). Researching the absence of professional organisation in Victorian England. *Accounting, Business and Financial History*, 20(2), 177-208.
- Goodson, Stephen G.; Lapointe, Jacques R.; Mory, Kenneth J.; (2012, Januari). *The role of auditing in public sector governance*. Opgehaald van The Institute of Internal Auditors: https://www.iaa.nl/SiteFiles/IIA_leden/Public_Sector_Governance1_1_.pdf
- Grant Thornton. (2017, December). *IFRS 9: Financiële instrumenten*. Opgehaald van Grant Thornton: <https://www.grantthornton.nl/globalassets/1.-member-firms/netherlands/documenten/flyers-pdf/2018/ifrs-9-financiele-instrumenten---grant-thornton.pdf>
- Het klacht- en tuchtrecht voor accountants.* (2013, Januari). Opgehaald van NBA: https://www.nba.nl/globalassets/kwaliteitsbevordering/klacht--en-tuchtrecht/nba-brochure_klacht_en_tuchtrecht_aug14.pdf
- History of Accounting.* (sd). Opgeroepen op Mei 30, 2020, van Fremont College: <https://fremont.edu/history-of-accounting/>
- Huizink, J. B. (2015, November 1). 1.2 WJO. Opgehaald van Navigator: <https://www.navigator.nl/document/id012f303c23e54a30a97eb11712371132/groene-serie-rechtspersonen-1-2-wjo-bij-burgerlijk-wetboek-boek-2-artikel-101-jaarrekening>
- Jones, A. (2011, Maart 30). Auditors criticised for role in financial crisis. *Financial Times*. Opgehaald van <https://www.ft.com/content/358b366e-59fa-11e0-ba8d-00144feab49a>
- Laan, S. v. (2020, April 15). *The Great Lockdown: IMF voorziet historische economische crisis*. Opgehaald van Vastgoedmarkt: https://www.vastgoedmarkt.nl/financieel/nieuws/2020/04/the-great-lockdown-imf-voorziet-historische-crisis-101153282?_ga=2.96610585.74256257.1589735661-1081572066.1589735661
- Lee, T. A. (2013). Reflections on the origins of modern accounting. *Accounting History*, 18(2), 141-161. doi:10.1177/1032373212470548
- May, G. O. (1938). Uniformity in accounting. *Harvard Business Review*, 17(8), 1-8.
- Mephram, M. J. (1988). *Accounting in Eighteenth Century Scotland*. New York, NY: Garland Publishing.
- Mission, Vision, and Values.* (sd). Opgeroepen op Juni 20, 2020, van PCAOB: <https://pcaobus.org/About/History/Pages/mission-vision-values.aspx>
- MKB-Accountant.* (sd). Opgeroepen op Mei 11, 2020, van Accountant Worden: <https://www.accountantworden.nl/beroep/wat-is-een-accountant/mkb-accountant/>
- NBA Alert 42.* (2020, April 6). Opgehaald van NBA: <https://www.nba.nl/globalassets/wet--en-regelgeving/nba-alerts/alert-42/nba-alert-42-impact-coronavirus-update-6-april-2020.pdf>
- Norgren, C. (2010). The World Needs International Audit Standards. *International Journal of Government Auditing*, 37(1), 1-3.
- Novel coronavirus 2019.* (2020, Maart 11). Opgeroepen op Mei 18, 2020, van WHO: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/events-as-they-happen>

- NOW: tegemoetkoming in loonkosten.* (2020, Juli 3). Opgeroepen op Juli 4, 2020, van KVK: https://www.kvk.nl/corona/now-regeling-tegemoetkoming-in-loonkosten/?gclid=Cj0KCQjw0YD4BRD2ARIsAHwmKVnqHxHYw1R1tzTYBS-EUzqg8nKdAcUCBcqVvbD8mHoypAOX4WYae0aAgKxEALw_wcB
- Rockness, H., & Rockness, J. (2005). Legislated Ethics: From Enron to Sarbanes-Oxley, the Impact on Corporate America. *Journal of Business Ethics*, 57(1), 31-54.
- Rutterford, J. (2009). Finance and financial institutions. In J. R. Edwards, & S. P. Walker, *The Routledge Companion to Accounting History* (pp. 369-389). Londen: Routledge.
- Sangster, A., & Scataglinibelghitar, G. (2010). Luca Pacioli: the father of accounting education. *Accounting Education: an international journal*, 19(4), 423-438. doi:10.1080/09639284.2010.501955
- Schepps, O. (2020, Februari 13). *What are the 5 basic principles of accounting.* Opgehaald van Consultance Accounting: <https://www.consultancellc.com/the-5-basic-principles-of-accounting/>
- Solomon, D. (2012). The Rise of a Giant: Securitization and the Global Financial Crisis. *American Business Law Journal*, 49(4), 859-890.
- Standaard 4410 Samenstellingsopdrachten.* (2016, Januari 1). Opgehaald van NBA: <https://www.nba.nl/globalassets/wet--en-regelgeving/consultaties/4410/standaard-4410-01012016.pdf>
- The University of Alabama at Birmingham. (sd). *5 Important Principles of Modern Accounting.* Opgeroepen op Juli 23, 2020, van UAB Collat School of Business: <https://businessdegrees.uab.edu/blog/5-important-principles-of-modern-accounting/>
- Toms, S. (2009). Capitalism. In J. R. Edwards, & S. P. Walker, *The Routledge Companion to Accounting History* (pp. 341-353). Londen: Routledge.
- Top 30 accountantskantoren: 29 x groei, 1 keer krimp.* (2019, September 6). Opgehaald van Accountancy Vanmorgen: <https://www.accountancyvanmorgen.nl/2019/09/06/top-30-accountantskantoren-29-x-groei-1-keer-krimp/>
- van Aarle, B., Tielens, J., & van Hove, J. (2015). The financial crisis and its aftermath: the case of Ireland. *International Economics and Economic Policy*, 12(3), 393-410.
- van Zijl, W., & Maroun, W. (2017). Discipline and punish: Exploring the application of IFRS 10 and IFRS 12. *Critical Perspectives on Accounting*, 44, 42-58.
- Veel gestelde vragen.* (sd). Opgeroepen op Mei 31, 2020, van AccountantWorden: <https://www.accountantworden.nl/faq/#VerschilAARA>
- Walker, S. P. (1995). The genesis of professionalisation in Scotland: A contextual analysis. *Accounting, Organisations and Society*, 20(4), 285-310.
- Wat doet een accountant.* (sd). Opgeroepen op Mei 11, 2020, van Accountant Worden: <https://www.accountantworden.nl/beroep/wat-is-een-accountant/>
- Wat en voor wie is de NOW?* (2020). Opgeroepen op Mei 17, 2020, van Rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-financiele-regelingen/overzicht-financiele-regelingen/now/now-wat-en-voor-wie>
- Wet op de Accountants-administratieconsulenten.* (1972, December 13). Opgehaald van Overheid: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0002856/2010-07-01>
- Wet op de Registeraccountants.* (1962, Juni 28). Opgehaald van Overheid: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0002374/2010-07-01>
- Who we are.* (sd). Opgeroepen op Augustus 6, 2020, van IFRS: <https://www.ifrs.org/about-us/who-we-are/#:~:text=Our%20mission%20statement,stability%20in%20the%20global%20economy.>

Zeff, S. A. (2005). Evolution of US Generally Accepted Accounting Principles (GAAP). *Deloitte IASPlus*. Opgehaald van <https://www.iasplus.com/en/binary/resource/0407zeffusgaap.pdf>